

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.088
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору юридичних наук, професору
Зеліско Аллі Володимирівні

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента,
заступника директора Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя
Стефаника**

**Олійник Оксани Степанівни на дисертаційну роботу
Сулими Андрія Петровича
на тему:**

**«Диспозитивність в локальній корпоративній правотворчості»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 081 «Право»**

Актуальність дисертаційної роботи. За сучасних ринкових умов важливу роль відіграють юридичні особи корпоративного типу, будучи основною формою ведення підприємницької діяльності та інституціями, діяльність яких спрямована на вирішення широкого спектру соціально-економічних питань. Відтак, вагомого значення набуває ефективність регулювання відносин даної сфери та питання джерел корпоративного права як тієї основи, що слугує юридичним засобом вираження і закріплення корпоративних норм. Ефективним методологічним напрямом пізнання й аналізу сучасної системи джерел корпоративного права є системний підхід та структурний аналіз, які дають можливість дослідити корпоративне право як об'єктивно сформоване цілісне системне явище, де закон уже не виступає єдиним виразником правової норми поряд із розширенням локальної нормотворчості. Тому, закономірним стає посилення ролі й значення серед джерел корпоративного права корпоративних актів як форми реалізації правосуб'єктності юридичних осіб, що мають не імперативну, а диспозитивну природу.

З огляду на зазначене та внаслідок суттєвих змін, які відбулися у чинному корпоративному законодавстві в останні роки, є потреба дослідити форми вираження локальної корпоративної правотворчості, значення диспозитивності у розвитку локальної корпоративної правотворчості, встановлення меж диспозитивних можливостей учасників корпорацій тощо. Сучасні наукові дослідження проявів диспозитивності в локальній корпоративній правотворчості створюють можливості для проєкції ефективного розвитку

механізму здійснення та захисту корпоративних прав. Наведене обумовлює актуальність обраної теми дисертації та доцільність проведення наукового дослідження відповідної проблематики Сулимою Андрієм Петровичем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Актуальність дисертаційної роботи корелюється із тематикою науково-дослідних робіт кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та виконана в межах науково-дослідної роботи на тему «Правові проблеми здійснення майнових та особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0110U001557). Тема дисертаційного дослідження Сулими А.П. затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 9 від 03 листопада 2020 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота Сулими А.П. характеризується належним ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Дисертантом опрацьовано широкий перелік науково-теоретичних джерел, емпіричного матеріалу, нормативно-правових актів України, матеріалів судової практики. Зокрема, перелік використаних автором джерел налічує 209 найменувань. Дисертант виявив належний рівень знання та уміння аналітичного опрацювання вітчизняної та іноземної наукової літератури.

Повнота дослідження відповідної тематики, достовірність наукових результатів, запропонованих Сулимою А.П., обумовлені логічно обґрунтованим та послідовним планом дисертаційної роботи, правильно визначеними автором об'єктом та предметом наукового дослідження, його метою та завданнями. Дисертантом застосовано різноманітні методи наукового аналізу досліджуваних проблем у сфері корпоративної правотворчості, здійснена критична оцінка положень чинного законодавства. В процесі дослідження було використано широкий спектр як загальних, так і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило комплексно та всебічно проаналізувати об'єкт дослідження, а саме діалектичний, історико-правовий, формально-юридичний, догматичний, системний, порівняльно-правовий та інші методи наукового пізнання. Так, діалектичний метод дозволив проаналізувати правову природу та зміст локальної корпоративної правотворчості як різновиду правотворчості загалом; застосування системного методу та методу аналізу дозволили дослідити питання правової природи локальних корпоративних актів, засновницьких та корпоративних договорів як форм вираження локальної корпоративної правотворчості; порівняльно-правовий метод був застосований з метою встановити відмінності та особливості регулювання корпоративних договорів в зарубіжних країнах.

Завдяки застосуванню методу прогнозування автором було сформульовано рекомендації та пропозиції по удосконаленню чинного законодавства у сфері локального регулювання корпоративних відносин. Методи наукового пізнання застосовані у логічному взаємозв'язку та взаємодії відповідно до визначеної мети та завдань дисертаційної роботи.

Змістовна побудова дисертаційної роботи є логічною і такою, що узгоджується із сформульованим метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, переліку умовних позначень та додатків. Запропонована структуризація дисертаційної роботи дозволила правильно охопити необхідні аспекти обраної теми дослідження від теоретико-правових засад, пов'язаних з поняттями правотворчості, локальної правотворчості, диспозитивності, локальних корпоративних актів до прикладних проблем правозастосування у рамках досліджуваної тематики. Таким чином, структура роботи дозволяє вирішити завдання, поставлені дисертантом при підготовці роботи. У роботі матеріал викладено юридично грамотно, системно та послідовно. Наукова дискусія характеризується коректністю та аргументованістю.

Дисертаційна робота містить наукові положення, що мають важливе науково-теоретичне й практичне значення. Ознайомлення зі змістом дисертації Сулими А.П. дає підстави зробити висновок, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, а також рекомендацій, сформульованих у роботі в цілому відповідають вимогам, що ставляться до такого виду робіт.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що вперше у вітчизняній науці цивільного права здійснено комплексне системне дослідження теоретико-правових аспектів диспозитивного регулювання корпоративних правовідносин в рамках локальної корпоративної правотворчості. Дисертантом запропоновано до уваги наукової спільноти власні напрацювання та сформульовано на їх основі висновки, що визначають наукову новизну та достовірність одержаних результатів в рамках обраної тематики.

Зокрема, заслуговує на підтримку висловлена в п. 2 наукової новизни позиція автора щодо доцільності застосування широкого підходу до визначення форм вираження локальної корпоративної правотворчості, до яких належать локальні корпоративні акти; засновницькі договори (як установчий документ і єдина форма вираження локальної корпоративної правотворчості у повних і командитних товариствах); корпоративні договори на протигагу вузького підходу до форм вираження локальної корпоративної правотворчості, до яких належать тільки локальні корпоративні акти (с. 56 дисертації).

В роботі дисертантом пропонується дефініція локальної корпоративної правотворчості як діяльність органу або членів/учасників юридичної особи корпоративного типу щодо встановлення, зміни або скасування правових норм для регулювання корпоративних відносин між членами/учасниками такої юридичної особи.

Погоджуємося із дисертантом, що рівень диспозитивності у регулюванні різних організаційно-правових форм корпорацій обумовлюється певними критеріями, серед яких дисертант пропонує наступні: організаційно-правова форма корпорації; баланс публічних та приватних інтересів; необхідність захисту інтересів учасників корпорації, самої корпорації, а також третіх осіб; забезпечення можливостей корпорацій визначати оптимальну структуру управління; загальний рівень розвитку корпоративної культури (п.4 наукової новизни).

Імпонує проведена дисертантом теоретична робота щодо відмежування локальної корпоративної правотворчості від суміжних понять, серед яких локальна правотворчість, підзаконна правотворчість, саморегулювання, автономне регулювання (піднормативне) тощо. Підтримуємо висловлену в роботі позицію дисертанта, що ключовими критеріями для проведення розмежування локальної корпоративної правотворчості від суміжних категорій є суб'єкт діяльності та результат відповідної діяльності.

Підтримуємо концепцію дисертанта щодо розуміння корпоративного договору як форми вираження локальної корпоративної правотворчості. Як слушно відзначає дисертант, корпоративний договір забезпечує гнучкість регулювання унікальних обставин взаємодії учасників корпорації, визначаючи механізми взаємодії учасників та встановлюючи ефективні способи захисту інтересів учасників, інвесторів або кредиторів, дозволяючи при цьому зберегти конфіденційність змісту домовленостей між учасниками (с. 197 дисертації).

Потрібно відзначити, що дисертаційна робота Сулими А.П. характеризується також низкою інших положень, що свідчать на користь оригінального характеру отриманих результатів. Дисертант зумів віднайти нові аргументи в обґрунтування власних наукових поглядів та тверджень, а також реалізувати їх у сформульованих пропозиціях щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження Сулими А.П. визначається можливістю їх використання для подальших теоретичних досліджень в сфері локальної корпоративної правотворчості. Положення, пропозиції та висновки, викладені у дисертаційному дослідженні, можуть бути застосовані як у науково-дослідній сфері при подальшій розробці правового регулювання локальної корпоративної правотворчості, так і у правотворчій сфері з метою застосування отриманих автором результатів для удосконалення чинного законодавства, яке регулює

корпоративні правовідносини. Окремо варто наголосити на можливості застосування отриманих наукових результатів у освітньому процесі при викладанні освітніх компонент «Цивільне право України», «Корпоративне право України», «Господарське право України» чи інших дисциплін цивільно-правового та корпоративного спрямування, в межах тематики яких досліджуються питання локальної корпоративної правотворчості, застосування принципу диспозитивності у локальній корпоративній правотворчості, дослідження джерел корпоративного права загалом чи дослідження правового статусу юридичних осіб корпоративного типу.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота характеризується системністю, логічними зв'язками між її складовими частинами, відповідає вимогам щодо обсягу роботи, що визначається метою та завданнями дисертаційного дослідження.

Перший розділ «Загальнотеоретичні засади диспозитивності в локальній корпоративній правотворчості» охоплює два підрозділи, в рамках яких дисертант досліджує диспозитивність як провідну категорію цивільного права, а також як принцип локальної корпоративної правотворчості. Автор аналізує усталені наукові підходи щодо категорії «диспозитивність» як принцип; як диспозитивний метод; як характеристику конкретної норми права (с. 42 дисертації). В рамках зазначеного розділу роботи дисертант робить висновок, що локальна корпоративна правотворчість є складовою реалізації загальної цивільно-правової диспозитивності у корпоративному праві. Оскільки корпоративному законодавству притаманна загальна приватноправова «прогалінність», локальна корпоративна правотворчість спрямована на заповнення відповідних прогалін у правовому регулюванні. Диспозитивність як засада локальної правотворчості проявляється через локальні корпоративні акти і корпоративні договори.

У другому розділі дисертації «Теоретико-правова характеристика локальної корпоративної правотворчості» дисертант досліджує еволюцію розвитку та аналізує сучасний стан правового регулювання локальної корпоративної правотворчості; досліджує поняття та ознаки локальної корпоративної правотворчості; а також форми вираження локальної корпоративної правотворчості. В рамках зазначеного розділу роботи автором здійснено ґрунтовний аналіз історії становлення правового регулювання локальної корпоративної правотворчості у світі та Україні та чинники, які вплинули на формування окремих етапів у розвитку правового регулювання локальної корпоративної правотворчості. Досліджено співвідношення між категоріями «правотворчість», «нормотворчість» та «законотворчість» (с. 60 роботи) в правовій доктрині, на основі чого автором зроблено висновок про необхідність виокремлення поняття, яке б охоплювало саме правотворчість юридичних осіб корпоративного типу, та встановлення ознак даного виду

правотворчості (с. 85 роботи). З огляду на зазначене дисертантом сформульовано дефініцію локальної корпоративної правотворчості через поняття діяльності органу або членів/учасників юридичної особи корпоративного типу щодо встановлення, зміни або скасування правових норм для регулювання корпоративних відносин між членами/учасниками такої юридичної особи. При цьому, як наголошує дисертант, інші можливі регулятори відносин у корпорації, наприклад звичаї ділового обороту, не є формою локальної корпоративної правотворчості оскільки не являють собою результат цілеспрямованої та вольової діяльності, кінцевою результатом якої є регулювання корпоративних відносин між членами/учасниками юридичної особи корпоративного типу відповідно до їх спільної мети (с. 93). Серед форм вираження локальної корпоративної правотворчості дисертант виділяє локальні корпоративні акти; засновницький договір як установчий документ корпорації; корпоративний договір (с. 116 роботи).

У третьому розділі дисертації «Прояв диспозитивності у формах вираження локальної корпоративної правотворчості» дисертант досліджує статут як основну форму вираження локальної корпоративної правотворчості; локальні корпоративні акти, що забезпечують внутрішнє регулювання діяльності корпорацій; договори, що є формою вираження локальної корпоративної правотворчості.

Висновки дисертанта по роботі характеризуються належною обґрунтованістю, доведеністю у тексті роботи та відповідають поставленим меті та завданням.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Основні положення дисертаційної роботи Сулими А.П. викладено у десяти наукових публікаціях, серед яких чотири наукові статті розміщено у наукових виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук; також автором опубліковано тези шести доповідей на Всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фальсифікації та фабрикації. Автором використано посилання на свої наукові публікації, посилання на публікації інших авторів, нормативні документи та інші джерела, що свідчать про відсутність порушення дисертантом вимог академічної доброчесності. В роботі дисертантом викладені наукові результати, що отримані ним особисто.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження Сулими Андрія Петровича на тему «Диспозитивність в локальній корпоративній правотворчості», наукову новизну, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, високий теоретичний рівень і практичну значущість висновків,

варто вказати, що окремі положення є спірними або такими, що потребують додаткової аргументації під час публічного захисту.

Зокрема, в роботі автором сформульовано визначення локальної корпоративної правотворчості, яке було винесено у положення наукової новизни та яке імпонує до сприйняття та підтримки, про що було уже зазначено у тексті рецензії вище. Сутність правового поняття розкривається через сукупність його правових ознак (родових, видових), визначальних характеристик досліджуваної категорії, виокремлення суттєвих внутрішніх та зовнішніх зв'язків між структурними елементами досліджуваного явища тощо. З огляду на вказане, цілком логічним та послідовним при формулюванні сутності локальної корпоративної правотворчості є прагнення автора виокремити перелік суттєвих ознак досліджуваного поняття. Серед таких ознак автор пропонує розглядати локальну корпоративну правотворчість як активну діяльність, що здійснюється в межах юридичної особи корпоративного типу; для неї характерним є спрямованість на створення норм права, що мають локальний та корпоративний характер; здійснення на основі диспозитивних засад цивільного права. Зазначені ознаки акумульовані у положеннях наукової новизни. Водночас, у тексті дисертаційної роботи перелік таких ознак поступово розширюється та доповнюється додатковим змістом, як от локальний характер локальних корпоративних норм, що створюється внаслідок локальної правотворчості; виникнення в результаті локальної корпоративної правотворчості правових норм, що визнаються державою як загальнообов'язкові тощо. З огляду на зазначене виникає питання щодо уточнення переліку ознак локальної корпоративної правотворчості, запропонованої автором. Можливо, окремі з наведених ознак автором розглядаються як основні, інші як додаткові, що й спричинило в кінцевому результаті наведений автором підхід до переліку ознак локальної корпоративної правотворчості. Відповідно, доцільним є уточнення позиції дисертанта з цього приводу на публічному захисті.

В рамках гармонізації вітчизняного корпоративного права до корпоративного права ЄС в роботі варто було б звернути більшу увагу на підходах Директив європейського союзу у питаннях можливості застосування локальної корпоративної правотворчості.

Є цікавим послухати відношення автора щодо існуючих у науковій літературі та практиці підходів щодо недоцільності надмірного застосування диспозитивності у корпоративних правовідносинах під загрозою виникнення негативних наслідків у вигляді прогалін у регулюванні корпоративних правовідносин, можливості виникнення термінологічних розбіжностей у актах локальної корпоративної правотворчості, залежності диспозитивного регулювання від високого рівня правової культури і свідомості.

Разом з тим, зазначені зауваження не стосуються концептуальних основ проведеного дослідження, не применшують науково-теоретичної та практичної значущості дисертаційної роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи в цілому.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Сулими Андрія Петровича на тему «Диспозитивність в локальній корпоративній правотворчості» виконане на високому науково-дослідницькому рівні, містить науково-обґрунтовані теоретичні результати, які є особистими здобутками автора, мають практичну цінність і вагомe значення для подальшого розвитку науки цивільного права. Дисертація є цілісною, завершеною, науково-прикладною працею. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, повнотою опублікування матеріалів дисертації у наукових фахових виданнях відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року (зі змінами), а її автор Сулима Андрій Петрович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,

заступник директора

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Оксана ОЛІЙНИК

Підпис *О. Олійник*
ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
О. Олійник
Орест СМІШКО
2024 р.